

Wat als... Het zuiden de Burgeroorlog had gewonnen?

We vinden de wereld waarin we leven volstrekt vanzelfsprekend. Maar vul één feit anders in, en hij ziet er plots volkomen anders uit. In deze serie kleuren we elke aflevering zo'n 'wat als...'-scenario in.

Tekst: Anne Loyen

12 april 2011. In Amerika worden vandaag de presidentsverkiezingen gehouden, 150 jaar na het begin van de Amerikaanse Burgeroorlog. Om de slachtoffers van die oorlog te eren, is 12 april sindsdien de dag waarop burgers elke vier jaar een nieuwe president mogen kiezen. Het is een traditie waar de Amerikanen in het noorden én het zuiden veel waarde aan hechten. In de Verenigde Staten woedt een spannende strijd tussen de Democraten en de Socialisten. In de Confederate Staten is de strijd veel minder spannend. Twee Republikeinen strijden daar om de presidentsplek, met nagenoeg hetzelfde verkiezingsprogramma. Sowieso is het allang geen vraag meer of, maar welke, Republikein plaats zal nemen in het Witte Huis in Richmond. Sinds de zuidelijke staten de Amerikaanse Burgeroorlog wonnen en onafhankelijk werden van de noordelijke Unie, hebben er alleen maar Republikeinen aan het hoofd van de Confederatie gestaan. En dat zal dit jaar niet anders zijn.

Een overwinning van de zuidelijke staten tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865), met daarop volgend hun onafhankelijkheid van het noorden: het had zomaar gekund. Toegegeven, de noordelijke Unie was op papier duidelijk sterker dan de zuidelijke Confederatie. Hun leger bestond uit twee keer zoveel soldaten, ze hadden ruim 90 procent van de productie van vuurwapens in handen en het land beschikte over veel meer treinrails. Toch bleek het zuiden een geduchte tegenstander, zeker in de eerste twee jaar, en zeker in het oosten. Doordat de noordelijke Unie de Mississippi in handen had gekregen, werd de oorlog tussen noord en zuid uitgevochten ten westen en vooral ten oosten van de rivier (volg je het nog?). In het oosten werden de zuiderlingen pas bij de derde grote veldslag bij Antietam verslagen – en alleen omdat de Unie toevallig in het bezit was gekomen van de geheime aanvalsplannen van het zuiden. Bijna een jaar later, in juli 1863, werd de Slag bij Gettysburg gevochten. Deze veldslag staat bekend als de meest bloederige strijd in de Burgeroorlog. Uiteindelijk winnen de noordelijke staten, maar het scheelde niet veel. Als de zuidelijke plannen in september 1862 niet op straat hadden gelegen, of als het toeval had gewild dat het noordelijke leger in Gettysburg werd verslagen, had dat zomaar de onafhankelijkheid van de Confederatie kunnen betekenen. Met alle gevolgen van dien...

Gebiedsuitbreiding

Allereerst zou Amerika natuurlijk – letterlijk – zijn verdeeld in het noorden en het zuiden. Het ligt in de lijn der verwachtingen dat de noordelijke staten nog steeds verenigd zouden zijn als de United States of America (USA). Want behalve het feit dat ze de zuidelijke staten moesten missen, was er verder weinig anders geweest. De toenmalige president Abraham Lincoln had ongetwijfeld nog steeds zijn uiterste best gedaan om de overgebleven staten te verenigen in één land (zie 'De staten verenigd' op pagina XX). En met als munteenheid nog steeds de dollar, en als hoofdstad nog steeds Washington, D.C. lijkt er op het eerste oog weinig veranderd in de noordelijke USA.

De elf opstandige zuidelijke staten waren tijdens de oorlog verenigd in de Confederate States of America (CSA). Ook dit verbond had stand gehouden, denkt Mark Thompson, assistent professor Amerikanistiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze hadden immers ook al een eigen munteenheid (de Confederate Dollar) en een eigen hoofdstad (Richmond, Virginia). Bovendien hadden de zuiderlingen een gemeenschappelijk belang (slavernij) en een gemeenschappelijke vijand (de Unie). En dat verbindt.

Thompson denkt niet dat het bij die elf staten was gebleven: “De zuidelijke staten waren felle voorstanders voor uitbreiding van het Amerikaanse grondgebied – naar bijvoorbeeld Mexico of Cuba. Maar vaak werden ze daarin gehinderd door de noordelijke staten.” Als ze zich daar niets meer van hadden hoeven aantrekken, hadden ze zeker geprobeerd meer grondgebied te verkrijgen. Datzelfde geldt voor het westen van Amerika, dat ten tijden van de Burgeroorlog nog bestond uit territoria, waarover de USA maar weinig controle had. “De zuiderlingen zouden hebben geprobeerd een aantal van de westelijke staten-*to-be* over te nemen, waarschijnlijk met succes”, aldus Thompson.

Springlevende slaventraditie

Goed. De zuidelijke staten hebben zich losgevochten van het noorden, zijn een eigen Confederatie begonnen en hebben wellicht zelfs hier en daar wat land weggesnoept. Dan komt een tweede belangrijke vraag naar boven: wat had dat betekend voor de slavernij? Slavernij was een heikel punt in de Amerikaanse Burgeroorlog. In de noordelijke staten was die zo goed als verdwenen, terwijl de slaventraditie in het zuiden nog springlevend was. In eerste instantie vocht Abraham Lincoln niet om de slaven te bevrijden, maar om de Unie te herenigen. Naarmate de oorlog vorderde, bleek slavernij echter zo’n centraal punt dat afschaffing een belangrijk doel van de oorlog werd. En zoals we allemaal weten: het einde van de Burgeroorlog betekende officieel ook het einde van de slavernij – hoewel het nog vele jaren duurde voor de Afro-Amerikanen dezelfde status kregen als de blanken.

Wat was er gebeurd als het zuiden onafhankelijk was geworden? “De zuidelijke slavernij was dan hoogstwaarschijnlijk tot in de twintigste eeuw blijven bestaan.” Aan het woord is Damian Pargas, universitair docent geschiedenis in Utrecht. Dat klinkt misschien heel logisch, maar over die opvatting zijn de meeste geschiedkundigen het pas een paar decennia eens. Kort na de Burgeroorlog deden de zuidelijke staten namelijk enorm hun best om iedereen wijs te maken dat de slavernij toch al ten dode was opgeschreven. Het zou niet winstgevend zijn geweest en de zuiderlingen zouden het zelf ook moreel verwerpelijk hebben gevonden.

“Dat is de taal van slechte verliezers”, zegt Pargas. Hij vertelt dat slavernij tot aan de oorlog juist enorm winstgevend was. De zuidelijke katoenindustrie, waarin de meeste slaven werkzaam waren, was een *booming business*. Bovendien was de slavernij flexibel; slaven werden overal voor ingezet. De tweede opvatting, dat de zuiderlingen zelf tot emancipatie over waren gegaan, noemt Pargas “ronduit lachwekkend”. Alleen al de zware onderdrukking in de late negentiende, begin twintigste eeuw laat zien dat ze de controle wilden behouden en niet geloofden in gelijke burgerrechten. Pargas besluit: “Ik denk dat één ding zeker is: de slavernij was in de Confederate States of America vrij lang blijven bestaan. Hoelang weet niemand. Sommige historici zeggen zeker tot 1900, anderen denken zelfs tot in de jaren dertig.”

Harstikke blut

Hoe hadden de twee Amerika’s zich vervolgens ontwikkeld? In het begin van de twintigste eeuw waren de zuidelijke slavenplantages waarschijnlijk ingehaald door de geïndustrialiseerde

werkelijkheid. De landbouw werd gemechaniseerd, en de slaven uiteindelijk bevrijd. Nog steeds niet uit morele overwegingen, maar vanwege het simpele feit dat ze meer geld kostten dan ze opleverden. Maar waar dit in werkelijkheid gepaard ging met de migratie van miljoenen Afro-Amerikanen naar het noorden, stuitte de bevrijdde slaven in deze alternatieve geschiedenis op een gesloten grens. Misschien was er wel wát migratie geweest in die richting, maar niet in zulke grote aantallen als we in werkelijkheid hebben gezien.

De meeste Afro-Amerikanen zullen dus hebben vastgezet in het zuiden, met inwoners die op zijn zachtst gezegd niet erg gelukkig met ze waren. De van nature conservatieve Republikeinen waren in werkelijkheid al niet bepaald blij met de vrijheid van de Afro-Amerikanen en er is weinig reden te denken dat ze dat in dit scenario wel waren geweest.

Tegelijkertijd kon het agrarische zuiden niet meekomen met de geïndustrialiseerde economieën. Behalve de Texaanse aardolie beschikt het Zuiden namelijk maar over weinig rijkdommen. Thompson: “Zelfs nu proberen de zuidelijke staten uit te vogelen hoe zij mee moeten komen met de moderne economieën. Ze proberen nog steeds een inhaalslag te maken.” Als ze vijftig jaar langer waren doorgestaan met slavernij, hadden ze waarschijnlijk nog meer hopeloos achter gelegen. In de twintigste eeuw waren de Confederate States of America dus hartstikke blut, en moeten ze aankloppen bij noordelijke of Europese geldschieters om weer wat van hun economie te maken.

Het noorden maakte intussen een tegengestelde ontwikkeling door. Niet meer geremd door het conservatieve zuiden konden zaken als vrouwenrechten en de sociale welvaartsstaat daar veel beter en vooral eerder tot hun recht komen. In deze opzichten zouden ze niet onder hebben gedaan voor bijvoorbeeld de Scandinavische landen. Dit heeft alles te maken met de politiek. Het is waarschijnlijk dat de Republikeinen een veel kleinere – of helemaal geen – invloed meer zouden hebben gehad in de Unites States of America. Dat zie je nu ook: het zijn vooral de zuidelijke staten waar de Republikeinen de boventoon voeren. In het noorden waren ze waarschijnlijk bijna helemaal verdwenen; in plaats daarvan zou een socialistische partij kunnen opbloeien naast de Democraten. Qua economie was er weinig veranderd. De meeste industrieën en rijkdommen van Amerika bevinden zich in het noorden, dus de noordelijke economie zou ook sterk en gezond zijn geweest – hoewel misschien niet zo sterk en gezond als die van de niet-gesplitste Verenigde Staten.

Langere oorlogen

Naast de gevolgen voor Amerika zelf zijn er natuurlijk ook mogelijke wereldwijde consequenties van een zuidelijke overwinning. Deze gevolgen zijn beschreven in talloze artikelen, boeken en essays over een alternatieve afloop van de Amerikaanse Burgeroorlog. Vaak wordt de link gelegd met de Eerste Wereldoorlog. Wat als Amerika niet te hulp was geschoten, Duitsland en Oostenrijk-Hongarije hadden gewonnen, en er dus geen aanleiding was geweest voor de Tweede Wereldoorlog? Sommige auteurs steken net wat later in: wat als Amerika niet had kunnen helpen in de Tweede Wereldoorlog, de geallieerden niet sterk genoeg waren geweest en Hitler dus ongehinderd zijn gang had kunnen gaan? Er is een duidelijk verband tussen de verschillende oorlogen in de twintigste eeuw, waardoor het veranderen van één klein feitje enorme gevolgen kan hebben voor de wereldgeschiedenis. Van de uitkomst op een slagveld in 1863 naar een Drittes Reich in de twintigste eeuw.

Toch lijken de meeste historici het erover eens dat de wereldwijde gevolgen van een onafhankelijk zuiden wel waren meegevallen. “Het noorden was nog steeds in staat geweest een rol te spelen in de

wereldoorlogen”, zegt Diederik Oostdijk, hoogleraar Engelstalige Letterkunde aan de VU in Amsterdam. Hij geeft wel aan dat beide oorlogen dan waarschijnlijk langer hadden geduurd: “Ik denk dat de United States minder slagvaardig zouden zijn geweest; minder daadkrachtig.” Maar in grote lijnen waren de ontwikkelingen hetzelfde geweest.

Over de economische situatie zegt Oostdijk: “Ik denk dat die hele periode eruit zou hebben gezien zoals de situatie er nú uitziet. Dat het onduidelijk is wie de mogendheden zijn. Tijdens de echte twintigste eeuw was dat Amerika; dat deelde de lakens uit.” Maar een iets minder daadkrachtig en slagvaardig Amerika had die status misschien niet kunnen verwerven, waardoor de economische macht wellicht wat meer verdeeld was geweest over de wereld.

Arm, zwart en conservatief

Op wereldniveau was er dus waarschijnlijk weinig veranderd als het muntje tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog de andere kant op was gevallen. Maar in Amerika waren de consequenties des te groter geweest. Het zou een continent zijn geweest vol tegenstelling: de ouderwetse, arme, zwarte en conservatieve Confederate States of America in het zuiden tegenover de moderne, blanke, rijke en progressieve United States of America in het noorden. Zaken als vrouwenrechten en de welvaartsstaat zouden veel beter geregeld zijn in het Noorden, terwijl de veel later bevrijdde Afro-Amerikanen vast hadden gezeten in een land vol rassenhaat. Voor hen is het dus maar goed dat de Burgeroorlog is verlopen zoals-ie is verlopen – met alle gevolgen van dien.

Anne Loyen sprak voor dit artikel met hoogleraar Engelstalige Letterkunde prof. dr. Diederik Oostdijk (Vrije Universiteit Amsterdam), universitair docent geschiedenis dr. Damian Pargas, (Universiteit Utrecht), assistent professor Amerikanistiek dr. Mark Thompson (Rijksuniversiteit Groningen) en dr. Hans Krabbendam, assistent directeur van het Roosevelt Study Center.

Kader: De staten verenigd

In werkelijkheid werd de Amerikaanse Burgeroorlog in 1865 natuurlijk gewonnen door de noordelijke staten; de Unie. Het was een ongelooflijk bloederige en dodelijke oorlog waarin zo'n 10 procent van de bevolking overleed. Maar in die vier jaar gebeurde wel iets bijzonders, volgens Diederik Oostdijk, hoogleraar Engelstalige Letterkunde aan de VU in Amsterdam: “Vóór de Burgeroorlog was Amerika altijd meervoud: de Verenigde Staten *zijn*. Na de Burgeroorlog was het: de Verenigde Staten *is*.” (In de Nederlandse taal worden de Verenigde Staten overigens wél als meervoud behandeld, red.) Tijdens een periode van oorlog en geweld heeft president Abraham Lincoln juist dát pleit te beslechten: dat Amerika één land werd. Helaas heeft Lincoln weinig mee kunnen maken van ‘zijn’ verenigde staten; hij werd op 14 april 1865 neergeschoten en overleed een dag later.